

Sitra, hyvinvointivaltio, Julkunen ja "me"

Raija Julkunen kommentoi kirjoituksessaan "Sitran hyvinvointihautomosta" (2007) Timo Hämäläisen teosta *Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa* (2006) sekä Roope Moka ja Aleksi Neuvosen teosta *Yksilön ääni* (2006). Julkunen kritisoi molempia tekstejä siitä, että niissä ei kiinnitetä riittävästi huomiota yhteiskunnallisten jakojen terävöitymiseen eikä myöskään riittävässä määrin havaita, että hyvinvointivaltio ei ole yksilöllistymisen ja elämänpoliittisille valinnoille avautuvan elämäntavan este vaan perusta, jota vailla useimmilla ihmisillä olisi huomattavasti vähemmän mahdollisuuksia yksilöllisyyteen ja elämänpoliittisiin valintoihin. Tästä olen hänen kanssaan samaa mieltä, samoin kuin siitä, että pohjoismaisen hyvinvointivaltioregiimin mukaisesti suomalaisen hyvinvointivaltion tulisi jatkosakin olla "positiivisia vapauksia turvaava, suvaitseva, elämäntyylejä päämäärämätön arjen liberaali", joka "vakuuttaa riskit ja takaa resurssit, areenat ja instituutiot, niin että ihmiset voivat elää omaa hyvää elämäänsä" (Julkunen 2007, 76).

Samaa mieltä olen Julkusen kanssa myös siitä, että on olemassa jotain, jota voidaan kutsua vaikkapa "Sitran standarditeoriaksi". Sen mukaan huomio on suunnattava suomalaisten

käytössä olevien resurssien kasvattamiseen kansainvälistä kilpailukykyä nostamalla, ja hyvinvoinnin hedelmien epätasaista jakautumista tai vaihtoehtoisia ja keskenään kilpailevia yhteiskunnallisia tavoitteita koskevat huomaautukset vain hajottavat voimia, jotka tulisi kokonaisuudessaan suunnata tämän ensisijaisen tavoitteen toteuttamiseen. Tämän vuoksi yhteiskuntatieteilijällä, joka palaa Sitran tornissa pidetystä neuvonpidosta, on usein hieman samanlainen olo kuin uskoin Ulrich Beckillä olevan, jos Talcott Parsons olisi päässyt editoimaan hänen tekstejään: monet mielekkäät ajatuskulut jäävät tekstiin, mutta kaikki viittaukset yhteiskunnallisiin ristiriitoihin tulkitaan "liian akateemiseksi" tai "sopimattomiksi tähän kontekstiin". Siksi eri yhteiskuntatieteilijöiden Sitralle tekemien projektien raportit usein ovat enemmän rahoittajan kuin tekijän muiden tekstien kaltaisia. Äärimmilleen kärjistettynä voi jopa väittää, että Sitra ei nykyisin ensisijaisesti osta tutkimusvaroillaan tutkimusta vaan tutkijoiden nimiä Sitrasa jo melko pitkälle muotoiltuja kantoja edustavien raporttien kansiin ja esipuheisiin. Olisi varmaan tutkimuksen tason ja monipuolisuuden kannalta eduksi, jos Sitra jatkossa siirtyisi rahoittamaan tutkimusta jollain Suomen Akatemian suunnattuja ha-

kuja muistuttavalla avoimen hakumenettelyn ja ulkopuolisista asiantuntijoista valitun paneelin sisältävällä mallilla. Menettely jättäisi edelleen Sitralle rahoittajana valtaa määritellä tutkimuksen painopisteet ja valita lopulliset toteuttajat, mutta avoimen haun myötä tutkimusmahdollisuuksista informoitaisiin nykyistä laajemmin (Sitra-kielellä: monopolistinen rakenne purettaisiin avoimen kilpailun mahdollistavaksi) ja hankkeiden tutkimuksellinen taso tulisi asiantuntijapaneelin arvioimaksi (Sitra-kielellä: prosessiin liitettäisiin toimiva laadunvarmistusjärjestelmä).

Eri mieltä sen sijaan olen Julkusen kanssa siitä, että yhdessä Sitran tutkimusjohtajan Timo Hämäläisen kanssa kirjoittamani teos *Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky* (Hämäläinen & Heiskala 2004) edustaisi Sitran standarditeoriaa. Esitän kolme asiaan liittyvää kommenttia. Ensinnäkin Julkunen pitää myös mainittua teosta osoituksena näivistä suunnittelu-uskosta, joka ei osaa kiinnittää huomiota yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja sen tiimoilta käynnissä olevaan kamppailuun yhteiskunnallisesta hegemoniasta. Tähän on todettava, että mainittu teos on yksi kolmesta raportista, jotka johtamani Sitran sosiaalisia innovaatioita koskeva tutki-

musprojekti tuotti. Muut kaksi raporttia (Heiskala & Luhtakallio 2006 ja Hämäläinen & Heiskala 2007) sisältävät laajoja tarkasteluja yhteiskunnallisista ja oista ja sosiaalisten innovaatioiden näkökulman suhteesta hegemonisen valtakamppailun näkökulmaan (Heiskala 2006, Heiskala 2007a ja Heiskala & Hämäläinen 2007). Näin on perusteetonta syyttää mainittua projektia tämän näkökulman ohittamisesta. Itse asiassa syytös on perusteeton myös sen kolmannen raportin suhteen, johon se eksplisiittisesti kohdistuu (Hämäläinen & Heiskala 2004), vaikka onkin myönnettävä, että siinä mainittua tematiikkaa tarkastellaan – toisin kuin kahdessa muussa edellä mainitussa raportissa – lähinnä vain muutosvastarinnan voittamisen tematiikalle alisteisessa asemassa.

Toiseksi Julkunen pitää mainitun teoksen sivulla 122 esitettyä ”kytkentäkaaviota” osoituksena epärealistisesta ja vanhentuneesta suunnittelu-uskosta. Myönnän silmää räpäyttämättä, ettei se kokonaisuudessaan hahmota yhteiskunnallista prosessia, mutta esitän samalla Julkuselle vastakysymyksen: ellei hänen puolustamansa hyvinvointivaltion politiikkaohjelmia pyritä hahmottamaan jollain kaaviossa tiivistyvän tyyppisellä näkemyksellä siitä, mitkä prosessin todennäköiset pontimet, vaikutukset ja esteet ovat, kuinka niitä sitten tulisi yhteiskuntatutkimuksellisesti edistää? Lisään vielä keitokseen oman näkemykse-

ni siitä, että tällainen policy-analyysin tasoinen yhteiskuntatutkimus on olennainen osa yhteiskuntapolitiikan tutkijan tehtäväkenttää, vaikka tämä tehtäväkenttä ei kokonaisuudessaan tyhjenekään policy-analyysiin vaan kattaa myös politics-analyysin, jonka alueella tarkastellaan eri yhteiskuntaryhmien materiaalistien ja ideaalistien intressien kamppailua (tarkemmin ks. Heiskala 2002).

Kolmantena ja viimeisenä kommenttina vastaan kysymyseen ”keitä olemme me”. Julkunen esittää kritiikin, jonka mukaan on ideologinen ja harhaanjohtava ajatusmuoto otaksua, että ihmisten ja rajallisten organisaatioiden lisäksi myös ”yhteiskunnalla” voisi olla tavoitteita ja että siltä voitaisiin edellyttää niiden mukaisesti toimivaa ”uudistumiskykyä” siten, kuin Hämäläinen ja minä ajattelemme aina teoksen *Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky* -otsikkoa myöten. Olen Julkusen kanssa samaa mieltä siitä, että vaikka onkin mielekästä tarkastella yhteiskuntaa esim. Anthony Giddensin (1976 & 1984) tavoin rakenteistuvana *rakenteenä*, on liian vahvaa olettaa teoreettisten premissien tasolla esim. Talcott Parsonsin (1951; Parsons & Smelser 1956) tavoin, että yhteiskunta tämän lisäksi olisi määritelmän mukaan tavoitteita asettava ja säilymistään tavoitteleva *järjestelmä* (tämän kritiikin systemaattinen esitys löytyy tekstistäni Heiskala 2007b). Se, mitä ei voida todeta

teoreettisten premissien tasolla, saattaa kuitenkin joskus ja joissain konteksteissa olla *empiirisesti* totta. Tässä suhteessa on käsitykseni mukaan täysin mielekästä puhua ”Suomen tavoitteista EU:ssa”, vaikka kaikki suomalaiset eivät olisikaan yksimielisiä tai edes tietoisia siitä, että lähinnä julkisen sektorin organisaatioiden kautta toiminut päätöksentekoprosessi on muotoillut ”Suomelle” tällaisia tavoitteita. Samassa mielessä voidaan puhua ”suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointitavoitteista” ja pyrkimyksestä valjastaa ”yhteiskunnan uudistumiskyky” niiden palvelukseen, *jos* (ja vain jos ja vain siltä osin kuin) on empiirinen tosiseikka, että niistä ei esiinny varteenotettavaa yhteiskuntaryhmien välistä kamppailua. Onko näin ja minkä tavoitteiden suhteen ja minä aikana, jää siis tässä katsannossa empiirisen yhteiskuntatutkimuksen kysymykseksi. Se kertoo, olemmeko ”me” olemassa ja millä tavalla.

Tiivistäen: jos kannanottoja kaivataan, olen hyvinvointivaltiota ja yhteiskunnallisista jaoista Julkusen kanssa samaa mieltä (eikä sosiaalisia innovaatioita ja yhteiskunnan uudistumiskykyä koskevaa kirjoitteluni ole tarkoitettu vaihtoehdoksi näille kannoille vaan *tukemaan* niitä). Pelkät kannanotot eivät kuitenkaan riitä: lisäksi kaivataan yhteiskuntatutkimusta.

RISTO HEISKALA

KIRJALLISUUS

GIDDENS, ANTHONY: New Rules of Sociological Method. A Positive Critique of Interpretative Sociologies. London: Hutchinson, 1976

GIDDENS, ANTHONY: The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1984

HEISKALA, RISTO: Mitä yhteiskunta-

politiikka on? Janus 10 (2002): 4, 353–359

HEISKALA, RISTO: Sosiaaliset innovaatiot ja hegemonisten mallien muutokset: kuinka tulkitta Suomen 1990-luvun mur-

- rosta? S. 202–217. Teoksessa: Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.): Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 2006
- HEISKALA, RISTO: Social innovations: structural and power perspectives. P. 52–79. In: Hämäläinen, Timo & Heiskala, Risto (eds): Social Innovations, Institutional Change and Economic Performance. Making Sense of Structural Adjustment Processes in Industrial Sectors, Regions and Societies. Cheltenham, U.K. & Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2007. 2007a
- HEISKALA, RISTO: Economy and society. From Parsons through Habermas to semiotic institutionalism. *Social Science Information* 46 (2007): 2, 243–271. 2007b
- HEISKALA, RISTO & HÄMÄLÄINEN, TIMO: Social innovation or hegemonic change? Paradigm change in Finland in the 1980s and 1990s. P. 80–94. In: Hämäläinen, Timo & Heiskala, Risto (eds): Social Innovations, Institutional Change and Economic Performance. Making Sense of Structural Adjustment Processes in Industrial Sectors, Regions and Societies. Cheltenham, U.K. & Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2007
- HEISKALA, RISTO & LUHTAKALLIO, Eeva: Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 2006
- HÄMÄLÄINEN, TIMO: Kohti hyvinvointia ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. Kansallisen ennakointiverkoston näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta. Helsinki: Sitra, 2006
- HÄMÄLÄINEN, TIMO & HEISKALA, RISTO: Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Helsinki: Edita/Sitra, 2004
- HÄMÄLÄINEN, TIMO & HEISKALA, RISTO: Social Innovations, Institutional Change and Economic Performance. Making Sense of Structural Adjustment Processes in Industrial Sectors, Regions and Societies. Cheltenham, U.K. & Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2007
- JULKUNEN, RAIJA: Sitran hyvinvointihautomosta. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 1, 72–79
- MOKKA, ROOPE & NEUVONEN, ALEKSI: Yksilön ääni. Hyvinvointivaltio yhteisöjen ajalla. Sitran raportteja 69. Helsinki: Sitra, 2006
- PARSONS, TALCOTT: The Social System. New York: The Free Press, 1951
- PARSONS, TALCOTT & SMELSER, NEIL: Economy and Society. A Study in the Integration of Economic and Social Theory. London: Routledge & Kegan Paul, 1984 (1956).

Pieni mutta oleellinen korjaus

Pauli Forma arvioi monipuolisesti kirjaani *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta* (*Yhteiskuntapolitiikka* 1/2007). Arvostelusta saa kuitenkin sen harhaanjohtavan kuvan, että kirja koostuu kokonaan vanhoista artikkeleista. ”Ensimmäiset kirjoitukset on julkaistu jo 1970-luvulla, uusimmat ovat parin vuoden takaa. Osan kirjoituksista Suhonen on kirjoittanut yhdessä muiden tutkijoiden kanssa.”

Todellisuudessa kirjan teksteistä 40 prosenttia on uusia, tä-

tä kirjaa varten kirjoitettuja lukuja. Oma osuuteni niistä on noin sata sivua ja Juho Rahkonen 35 sivua. Osa aiemmin julkaistuista luvuista on muokattu uudelleen. Vain yhden luvun olen kirjoittanut yhdessä toisen tekijän kanssa.

Forma panee merkille, että mielipidetutkimusten metodii-kan tarkastelussa rajoitetaan pitkälti varsin yksinkertaisiin menetelmiin. ”Mielipidetutkimuksissa käytetään yleisesti myös sofistikoituneempia menetelmiä,

ja tämäntyyppisillä tutkimuksilla voi olettaa olevan myös yhteiskunnallista roolia”, kirjoittaa Forma.

Kirjassa käsitellen parinkymmenen sivun verran RISC Monitor- ja Valuegraphics -tutkimusohjelmia: niiden erittäin sofistikoituneita menetelmiä ja varsinkin RISC Monitorin poikkeuksellisen vahvaa yhteiskunnallista roolia.

PERTTI SUHONEN